

Recension

Svante Nordin: *Från Hägerström till Hedenius. Den moderna svenska filosofin*, Doxa 1983

När Svante Nordin avslutar sin bok om *Den Boströmska skolan* (Doxa 1981), säger han bl a "Få länder har i modernare tid upplevt ett så skarpt kontinuitetsbrott i sin intellektuella och filosofiska tradition som Sverige". Och han påpekar att den gamla filosofin måste förstås in sin miljö, genom sina personligheter, i sin tid. "Dess skrifter är förvisso döda - men finns det någonting i en senare tids svenska filosofi som ger anledning till självförhåvelse?" Varpå Nordin undrar om boströmianismens fraser och slagord var så mycket mer ihåliga och tvetydiga än våra egna.

Dessa undranden tog Svante Nordin själv mycket grundligt fasta på och har nu publicerat en fristående fortsättning på Boströmboken som heter *Från Hägerström till Hedenius. Den moderna svenska filosofin*. Förlaget - naturligtvis Doxa, Bodafors/Lund 1983. Det är en minst lika väldokumenterad och ingående genomgång av filosofin i sin naturliga kulturella och samhällsliga omgivning som den förra boken. - Ifall Nordin ännu går bakåt från Boström får den svenska filosofin, som redan har en kortare översikt i Erik Rydings *Den svenska filosofin*, en heltäckning som förmodligen saknar motstycke i något annat land. Jag tror att det överhuvudtaget är svårt att hitta filosofihistoriska arbeten med liknande kvalitativa ambitioner så väl genomförda. Därtill skrivet med en nerv och sinne för dramatisk effekt som är sällsynt i facklitteratur.

Samma ambitionsnivå att sätta in filosofin i sammanhang finns i Bertrand Russells Västerlandets filosofi. Russells "världshistoriska" perspektiv gör ju att jämförelser inte är uppenbart lätta att göra. En skillnad mellan dessa två är att Russell ofta förfaller till kåserande när han är mindre intresserad av något avsnitt, det gör inte Nordin i något fall. Inte för att det behövs vara något fel med lättsammare filosofi - bara man skrattar på rätt ställe. - Annars saknar ju inte Sverige originalarbeten vad beträffar filosofihistoria med internationellt omfång. Alf Ahlberg, Gunnar Aspelin och Anders Wedberg har skrivit sådana. Inriktningen i dessa arbeten är ju en annan än Nordins varför en jämförelse blir fruktbar endast vad inställning och skrivsätt beträffar. Nordins mycket tydliga humanistiska livshållning passar väl in i Ahlbergs och Aspelins världar men deras traditionella framställningssätt är inte hans. De båda nämnda hade som bekant nog breda kunskaper och intressen utöver filosofi men de inlemmar inte detta i sitt historieskrivande på samma sätt som Nordin gör. Nordin tycker att det är riktigt med olika perspektiv när man behandlar filosofihistoria och ett mycket säreget perspektiv uppvisar ju Wedberg - som för övrigt ansåg att inget verk haft så stor betydelse för det allmänna filosofiska intresset i Sverige som Ahlbergs filosofihistoria. Wedberg hastade med stora steg bort från traditionen. Han tog sig diktarens frihet vid urvalet av mål och medel, problem och utformningar. De filosofiska frågorna i historiskt per-

spektiv skulle ställa upp på nuets villkor och fylla vetenskapliga krav för att anses vara värdiga en behandling. Om Wedbergs filosofihistoria (som nu finns även på engelska) säger Nordin bl a "Det blir så att säga en ahistorisk historia, där intresset förklaras vara 'filosofiskt' fattat i motsats till 'historiskt'".

Wedbergs verk är ett mästerstycke i filosofisk analys av en del begrepp och problem ur den teoretiska filosofins historia, men hur användbart är det egentligen? Det är för svårt för nybörjare och det är otillfredsställande för längre hunna som en *filosofins* historia. Där saknas nästan allt som har att göra med värdevärlden eller världsåskådningar. Människan blir fjärran. Och inte bara det. En filosofihistoria som, för att bara ta 1800-talet, på några rader avfärdar Schopenhauer, Nietzsche och Kierkegaard, när hela verket ändå upptar något tusental sidor, kan inte göra anspråk på trovärdighet.

Nordins perspektiv är personligt på ett annat sätt. Främst är det kanske en känsla av *pålitlighet* man får. Den syns t ex i att författaren vill ge rättvisa åt alla utifrån deras egen situation och i att hans intellektuella integritet är stor nog att inte låta en djupgående rationalitet ta sig uttryck i t ex högfärdig kritik. Men det saknas inte egna synpunkter, viktiga sådana, men de används aldrig i ett direkt nedgörande syfte. Det är tydligt att författaren inte sympatiserar med en dogmatisk metod, som t ex de mera utestängande varianterna av den analytiska filosofin, men han underlåter inte att framhålla det positiva som han också hittar där. Nordin nämner som ett positivt drag hos Anders Wedberg hans sympatiska sätt att skriva om filosofer vars filosofier var honom främmande. Det gällde då biografiska artiklar där personligheten bedömdes mera än filosofin. - Detsamma tror jag man kan säga om Svante Nordin också men här tillkommer en större förståelse även för idéer som inte ligger direkt i det egna intressefältet. En frändskap med den tyske filosofen Wolfgang *Stegmüller* kommer för mig, även om Nordin aldrig nämner honom. Jag tänker då på Stegmüllers utomordentliga arbete om 1900-tals filosofi, Hauptströmungen der Gegenwartsphilosophie, som präglas av vidsynthet, vilja och förmåga att förstå, parat med ett strikt sätt att tänka.

Hur frestande det än vore att fortsätta jämförelsen mellan filosofihistoriska skrivsätt så skall jag övergå till att dra ut några tankegångar som, explicit eller implicit, finns i Nordins bok.

1. Uppsala-skolan (Hägerström - Phalén och efterföljare) är den jämte boströmianismen enda originella och självständiga filosofin som framträtt i Sverige.

2. Det som inte är originellt och självständigt i Uppsala-filosofin kan anknytas till samma tradition som boströmianismen - i varje fall till en tysk tradition. I Uppsala-skolans fall nykantianismen, närmast i dess Marburg-tappning. Jämförelser med Cambridge-skolan eller andra analytiska riktningar vilar på likheter i vissa inställningar, t ex tro på vetenskaplighet och antime tafysik, eller på önsketänkande. I Uppsala-skolans fall är vetenskaplighet inte förenad med uppskattning av naturvetenskap - inte reservationslöst på samma sätt som hos de logiska empiristerna.

3. De båda andra riktningarna inom svensk filosofi under den berörda

perioden, Lunda-filosofin och den analytiska filosofin, har inte visat samma markanta profil som Uppsala-skolan. Enskilda filosofer har dock gjort sig bemärkta. Den analytiska riktningen har dessutom i allmänhet avvisat beteckningar som "skola" och velat dokumentera sig som en del av internationell forskning.

4. Uppsala-skolan och den analytiska filosofin har haft stor betydelse i och för det allmänna kulturklimatet men filosofins inverkan har i avseende på detta minskat ju närmare vår egen tid vi kommer.

5. De dogmatiska tendenserna och kravet på en matematisk (natur)vetenskaplig dokumentation inom nyare svensk filosofi har avskärmat denna från verkligheten i vidare betydelse och från en bredare kontakt med den filosofiska diskussionen i stort, vilket lett till att den ökade "törsten" efter dylika diskussioner, kring livsåskådningar, livshållningar, tvärvetenskaplig och samhällelig kontakt, sökt sig till andra brunnar än de filosofiska institutionerna. Undantag finns.

6. Och man kan av denna bok se att filosofi- och idéhistoria definitivt kan vara en skapande verksamhet.

Låt oss se litet närmare på Nordins resonemang. - I det historiska perspektiv som Nordin ger i sina båda böcker framstår det tydligt att hägerströmianismen, liksom tidigare boströmianismen, både ville lösa filosofiska problem på ett visst sätt *och* tänkte sig att de svar de ger är riktiga och sanna, *objektivt* sett. Till den delen konsoliderades en uppfattning som överfördes till lärjungar och anhängare tack vare skolbildarens starka personlighet och intellektuella egenskaper. Man strävar också efter att täcka *hela* filosofin, den som är hägerströmian vet hur han skall förhålla sig till etiska omdömen, såväl som till kunskapsteoretiska och metodologiska frågor. Något liknande har inte funnits före Boström och efter Hägerström.

Hägerström var uppenbarligen tidigt medveten om, kanske inställd på, att skapa något nytt och eget. Och han tvivlade aldrig på sin kapacitet. Nordin citerar tidiga brev och uttalanden som belägg för detta. Hägerström, liksom Boström, satte sin prägel, inte bara på filosofin, utan på det omgivande kulturlivet också, även på det samhälle ur vilket de framkom. Det nödvändiga sammanhang som enligt båda dessa låg till grund för verkligheten, antog Hägerström vara materiellt, Boström andligt. Hägerström var dock aldrig materialist i den meningen att han skulle ha förnekat existensen av medvetanden. - Som bekant drogs Hägerström socialfilosofiskt åt marxismen till, en slags historiematerialism kan skönjas hos honom, anser Nordin. Hägerström var inte aktiv politiskt. Däremot märktes andra socialdemokratiska hägerströmianer i det politiska livet, t ex rättsfilosofen Viihelm *Lundstedt* och Art-hur *Engberg*. Och en av de mest synliga personligheterna i svenskt kulturliv i modern tid, Herbert *Tingssten*, var påverkad av Hägerströms filosofi. Han ägnas ett insiktsfullt kapitel i Nordins bok.

Hägerström var en svensk filosof, inte genom idéernas "svenskhet", utan snarare genom att han inte gjorde några ansatser att komma ut ur provinsen och pröva sina idéer mot andra europeiska samtida. Hans rättsfilosofi är i någon mån ett undantag. Av internationellt kända 1900-tals filosofer har

endast C D Broad och Ernst Cassirer i djupare bemärkelse intresserat sig för Hägerström och Uppsala-skolan. Båda vistades ju längre perioder i Sverige. Annars är det väl som Nordin säger att "i utlandet torde både broströmianismen och hägerströmianismen betraktas med samma överseende småleenden". Hur t ex de logiska empiristerna såg på en filosofi som Uppsala-skolans kan man konstatera i sakkunnigutlåtanden av finländaren Eino Kaila, som tidigt var hemma i de mest radikala strömningarna. Enligt hans åsikt var mycket av den filosofi som utgick från Hägerström, men även Phalén, rätt så "bakom flötet". Främst för att de inte bröt med tidigare traditioner inom logik och exakt vetenskap. Cassirers inställning till Uppsala-skolan var kritisk men inte oförstående, Broad var uppskattande, åtminstone vad beträffar rättsfilosofin.

Broad kan vara en av källorna till de likheter man velat se mellan Uppsala-skolan och Cambridge-filosofin. Likheter som av pragmatiska skäl betonades av den första generationen analytiska filosofer, främst då av de "tre stora" som utgått direkt ur Uppsala-skolan, alltså Konrad Marc-Wogau, Ingemar Hedenius och Anders Wedberg. - Om de överdrivna likheterna skriver Nordin bl a följande: "Cambridge-filosofins liksom Wienkretsens företrädare är empirister, logiska atomister eller åtminstone anhängare av teorin om "externa relationer". Hägerström är anti-empirist. Verkligheten betraktar han som ett sammanhängande logiskt system av interna relationer. Hans grundläggande metafysik har större likheter med Bradleys än med Moores eller Russells". Nordin menar vidare att man kan se en större likhet med Wienkretsen vad mentalitet beträffar, t ex den starka scientistiska inställningen, ambitionen att demolera metafysik och idealism. Dessutom har Hägerström och flera av Wienkretsens medlemmar den radikala politiska vänsterinriktningen gemensam. Vad som bl a skiljer är Hägerströms och Phaléns kritik av den moderna fysiken, främst relativitetsteorin. Det var dock inte resultatet så mycket man angrep som metoden och ontologin. Man ansåg t ex att de vardagsbegrepp den moderna fysiken använder sig av i vetenskapliga förklaringar släpar på alla de metafysiska och dialektiska oklarheter de haft i sin "vardagliga" tillvaro.

De anknytningar och påverkningar Nordin söker finner han i den tyska filosofiska traditionen. Det är ju inget nytt att se en del av Hägerströms bakgrund i Kant, liksom Phaléns i Hegel. Men vad som är nytt i författarens föredömligt klara analys är påvisandet av den uppenbara släktskapen med den tidsmässigt mycket närstående nykantianismen, mest med Marburg-skolan, vars främsta företrädare var Hermann Cohen och Paul Natorp. Ernst Cassirer utgick ursprungligen också från den riktningen. Därtill förmedlas via E O Burman, Hägerströms lärare, kontakter med både nykantianismen och Boström. Nordins tankar om dessa traditioners betydelse för Hägerström och Uppsala-skolan förefaller mig mycket trovärdiga och de avsnitt i boken som uppehåller sig vid bakgrunden till och analysen av Hägerströms filosofi är kanske de mest centrala i undersökningen.

Nordin relaterar en intervju Heléne Aperia-Meurling gjorde med Hägerström (publicerad i *Ord och Bild* 1939) där han säger att han som tjuogoåring

fick en plötslig ingivelse att den yttre verkligheten inte kan upplösas till blott innehåll i medvetandet. Och Hägerström tillägger att han senare kände som att "varje senare intagen ståndpunkt vore en kontinuerlig utveckling av denna första position". Detta har förvirrat Hägerström-tolkare eftersom man inte velat förlägga kritiken mot subjektivismen så tidigt. Nordins tes är att den fanns redan 1898 och att den beläggs med Hägerströms egna ord, men att man bör skilja den från en allmän kritik av idealismen. Det finns ju en objektiv sådan.

En intressant fråga som ställs i boken är om Hägerström själv undgick subjektivismen. Nordin påpekar att denne i sin kritik av realismen säger att verkligheten inte är något annat än medvetenhetsinnehållet. Och hur kan då, frågar Nordin, en sorts idealism eller subjektivism undvikas? Han fortsätter: "Visserligen är medvetenhetsinnehållet objektivt bara när det är bestämt, motsägelselöst, men medvetenhetsinnehåll är det ju lika fullt. Om en av medvetandet helt oberoende yttre värld kan det då inte bli fråga. Om man med "idealism" och "subjektivism" avser en position, som fattar verkligheten som i någon mening av medvetandet beroende, då är Hägerström idealist och subjektivist". I ett brev medger Hägerström själv detta.

Hägerströms verklighetsuppfattning kräver ingen korrespondens med en yttre verklighet för att vara sann, inget ting-i-sig av något slag. Att inte identifiera verkligheten med något konkret var ju en viktig del av den metafysikteori som Uppsala-skolan aldrig släppte. Det verkliga i föreställningsinnehållet är motsägelselöst, självvidet, delaktighet i ett logiskt totalsammanhang. Det enskilda medvetandet kan inte tänkas ut ur detta totalsammanhang, endast som immanent får det identitet.

En likhet av något slag finns mellan Hägerströms verklighetsuppfattning och dessa tankar: "Världen är inbegreppet av fakta, icke av ting. Världen är bestämd genom fakta och genom att de är alla fakta. Fakta i det logiska rummet utgör världen. Världen sönderfaller i fakta . . . Det är för tinget viktigt att kunna vara beståndsdel i ett sakförhållande. Logiken är ingenting tillfälligt: Om tinget *kan* förekomma i sakförhållandet, så måste sakförhållandets möjlighet redan vara preformerad i tinget". Wittgenstein var i sin logiska bestämdhet i *Tractatus* också kritisk mot metafysiska antaganden om faktavärlden och dess struktur. Men hans *filosofi* var inte metafysikfientlig, endast metafysik-*avskiljande*.

Likheter med Marburg-skolans nykantianism kan däremot ses direkt, enligt Nordin, något som endast i förbigående nämnts i tidigare kommentarer. Enligt Marburg-skolan i Cohens tappning är det faktum som skall behandlas av filosofin ett vetenskapligt faktum, dvs det bestäms helt och hållet av den logiska tanken. Denna logik får inte vara formell eller matematiserad. En sådan kräver, enligt Cohen, data utifrån medan den tanke Cohen avser skapar såväl innehåll som form. Varje påstående får sitt status endast genom sin systematiska ställning i en totalitet av universella lagar. - Uppsala-skolans aversion mot formell logik har alltså en parallell här, den också.

Det ovanstående liknar onekligen Hägerströms teoretiska tänkande. Det absoluta medvetandet försvinner i *Das Prinzip der Wissenschaft* och sedan

har vi uppfattningen att vetandet är enbart ett logiskt system och identifierat med natursammanhangen i rum och tid. Detta fanns också hos nykantianen Natorp. Han gick från *Bewusstsein* till *Bewusstheit* – det rena egot blir ett *Grenzbegriff*. Ett sådant är också enligt Marburg-tänkarna tinget-i-sig. Tinget finns endast som en tanke på en gräns för våra försök att bestämma världen sådan den verkligen är.

Det metafysiska jaget, viljan, som stöter mot gränser, oförmågan att kunna tala om verklighetens väsen, det var ju också fundamentala begrepp hos Wittgenstein. Wittgenstein och nykantianismen är ingen orimlig kombination. Otto *Weiningers* betydelse för Wittgenstein börjar uppmärksammas allt mera och han var uppenbarligen påverkad av nykantianismen, som då var mycket aktuell även i Österrike. Och alla dessa rörde sig ju i samma språk-värld. Men den nykantianism det är fråga om i detta fall är nog den sydvästra eller Heidelbergsskolan med *Rickert* och *Windelband* som främsta namn.

Windelband säger t ex att det epistemiska problemet egentligen är ett axiologiskt, ett värdeproblem. Ett omdömes sanning beror inte på jämförelser med något tingsligt (eller ting-i-sig) utan på att de sammanfaller med en omedelbart upplevd *plikt* att tro på det. Logik = plikt = moral, var något *Weiningers* förmedlade till Wittgenstein. – Jag tror väl att man ur Hägerströms idéer kan utläsa samma sak implicit. Den verklighetsbild han ställde upp skulle ju vara påbjudande – till den grad att den var det *enda* normativt existerande. Inga värden som sanningar existerade för Hägerström, varken subjektivt eller objektivt. Här skiljer han sig från Marburg-skolan. Enligt den finns det tydliga värden blottlagda i samhället.

Värdenihilismen var något som kanske låg i luften men Nordin pekar på *Max Adler*, företrädare för austromarxismen och Marburg-anhängare, som en mera direkt förebild för Hägerström i detta avseende. I ett av bokens många föredömliga tydliggöranden säger Nordin om Hägerströms värdenihilism bl a följande. ”Om man som Hägerström gör natursammanhanget och det teoretiska förnuftet till det absoluta och enda vetandet, ja då finns det inte rum för några objektiva värden”. Och finns det bara ett verklighetssammanhang blir värderingar meningslösa, de förutsätter ju två världar, menar Hägerström. Nordin menar att huvudtanken hos Hägerström är fullt klar: ”Värderingen är inget genuint verklighetsomdöme (någon ”praktisk kunskap” existerar inte). Den är ett uttryck för *känsla*. Dock uppstår lätt en illusion genom att känslan projiceras på verkligheten och kommer att uppfattas som motsvarad av objektiva värden”.

Hägerströms teori om omdömet som något vilket alltid är sant, och svårigheterna att förstå detta, har sin givna plats i boken. Nordins tolkning av den märkliga tankegången är att den faller naturligt på plats om man tar Hägerströms tanke på verkligheten som hel och motsägelselös på fullt allvar. – När det gäller diskussionerna kring Hägerströms och Phaléns omdöme-teorier avstår jag från kommentarer. I stället hänvisar jag till ett nyutkommet arbete av *Lars Fröström*, *Omdöme och proposition*, Doxa 1983. Där behandlas visserligen i huvudsak Phalén eftersom Hägerströms omdöme-teori skall tas upp i en skild skrift, men för övrigt är Fröströms arbete förmodligen det mest

detaljrikt penetrerande som skrivits om omdömen. Djupare ned i problematiken kan man knappast tränga.

Svante Nordin ger gott utrymme åt de idé- och filosofihistoriskt intressanta debatterna mellan de olika filosofierna i Sverige, bl a genom att använda sig av publicerat material, som sakkunnigutlåtanden och brev. Man får klart för sig att Lundafilosofin saknade den stridsvilja och de personligheter som skulle ha kunnat ta upp kampen med först Hägerström och Uppsalaskolan och sedan den analytiska filosofin. Något fel på den filosofiska kunskapen hos t ex Gunnar *Aspelin*, Åke *Petzäll* eller Hans *Regnéll* är det inte. Och både *Aspelin* och *Petzäll* var tidigare ute med internationella kontakter än vad filosoferna "norrifrån" var. Ett intressant faktum är också att Lundafilosofin faktiskt överlevde den gamla Uppsalafilosofin som enligt Nordin var död omkring 1940. Man kan även tillägga att mycket av det breda filosofiska intresset som var utmärkande för Lundafilosofin övervintrat. Cirkeln börjar slutas kan man kanske säga i och med det vaknande intresset för metafysiska frågor och syntetiskt tänkande. Men den nya mera brett täckande filosofin är kryddad med rationalitet och även drag av analytiskt borrhande. Svante Nordin själv är ett exempel på detta. Han är också exempel på en annan sida av Lundafilosofin, den politiska radikalismen. Där fanns föregångare i Bengt Lidforss, Hans Larsson, Malte Jakobsson, Ernst Wigforss, Gunnar *Aspelin*. Arnold Ljungdahl studerade i Lund och S E Liedman var elev till *Aspelin*.

Det som kanske mest märktes i Uppsalafilosofin var värdenihilismen. Tanken att det inte finns någon objektivitet i värdevärlden, inte inom etiken, inte inom rättsläran, och i synnerhet inte inom religionsvetenskaperna, väckte uppmärksamhet, förskräckelse och motstånd. Men varaktigare blev den genklang den väckte. Rättsläran, och även teologin, såg här en möjlighet att skilja åt vad som var vetenskap och vad som bara var *uttryck* av olika slag. Man trodde sig då få ett kriterium på objektivitet så att säga bakvägen. - Att värdenihilismen skulle vara någon uppmuntran för rövare och banditer förnekar Hägerström. Enligt honom bibehåller det moraliska ogillandet sin kraft även om det inte kan åberopa något objektivt värde. Han menar även att insikten om avsaknaden av dessa värden leder till mindre egoism, mindre självsäkerhet och får folk att ta mera hänsyn. *Mina* värderingar är ju bara uttryck för vad *jag* tycker. - Det är väl uppenbart att Hägerström är snubblande nära att förväxla subjektivitet i omdömet med relativitet i uppfattningen.

Lärjungarna drog ibland märkliga slutsatser av värdenihilismen. Bekant är t ex rättsfilosofen och politikern Vilhelm *Lundstedts* fanatism. Om den säger Nordin att "den utgör ett intressant motbeleg mot hans och Hägerströms åsikt att ett allmänt godtagande av den värdenihilistiska teorin skulle leda till ett större mått av tolerans och försonlighet". Einar *Tegen* kom fram till att värdeutsagor nog *är* omdömen, men alltid falska. Jag citerar Nordin: "Det leder ju till att vi, varje gång vi faller ett värdeomdöme, yttrat en osanning. En person som tror på Tegens teori skulle rent av ljuga medvetet varje gång han yttrar ett värdeomdöme (något som dock inte hindrat Tegen själv att vid många tillfällen ge uttryck åt sådana)".

Författaren diskuterar också frågan om inte Hägerströms värdenihilism kan leda till slutsatsen att den starke har rätt. Ifall inga värden är objektiva är en radikalpragmatism ett alternativ. Det är solklart att Hägerström utifrån sina sociala och politiska åsikter avskydde ett sådant ställningstagande. Ändå, säger Nordin, råkade han, på grund av sin konsekvens in i dubiösa resonemang i den riktningen. – Rättsfilosofen Karl Olivecrona drog ut tankegången i skrifter från 1930-talet och början av 1940-talet. Han ser rättsordningen som organiserat våld och anser att det inte kan råda någon motsättning mellan ”rätt” och ”våld”. Våldet och fruktan för sanktioner är alldeles avgörande för uppkomsten av moraliska föreställningar, enligt Olivecrona. – I (välbehövlig) glömska har det väl fallit numera att denne erkände det tyska folkets naturliga överhöghet – även under en ledare som Hitler. Det var ju en felsatsning, men idén hade inte varit mera behaglig om han på samma grunder kommit fram till att Stalin eller de allierade skulle rädda världen.

En märklig följdforeteelse till Uppsala-skolan är den sk Lundateologin med Anders Nygren i spetsen. Denna intellektuella teologi blesserades ju kraftigt under Hedenius' attacker varom man kan läsa i dennes debattböcker, bäst i Tro och vetande (1949) och Tro och livsåskådning (1958). Jag skall inte gå in på teologin eller Hedenius' religionskritik i detta sammanhang.

Hedenius står också för den viktigaste utvecklingen av den uppsaliensiska rättsfilosofin med sin bok Om rätt och moral (1:sta uppl 1941). Det är inte en följesam adept som talar här. Grundinställningen till värdenihilismen var olika. Nordin säger att den för Hägerström innebar ett revolutionärt program, medan den för Hedenius blir till en akademisk specialfråga. Den löste han genom sin teori om äkta och oäkta rättssatser där han via de förra slingrade sig ur problemet med värdeomdömens sanning. Om den ”två-världs verklighet” han skapade är antagbar eller ej är en större fråga som jag inte tar upp nu.

Hedenius var en av de tre filosofer som gav profil åt den första generationen av analytiska filosofer i Sverige. De två andra var förstas Marc-Wogau och Wedberg. Det finns många olikheter dem emellan, men också en hel del gemensamt. Ett är att de alla tre utvecklats filosofiskt ur Uppsalafilosofin med dess antimetafysiska trängtan och alla tre var mera dragna åt Phaléns filosofi än åt Hägerströms. Med facit i handen kan man kanske konstatera att det berodde på Phaléns större filosofiska likhet med den anglosaxiska filosofi som attraherade alla tre redan på 30-talet. Den yngste, Anders Wedberg, var mest lik sina internationella kolleger, i synnerhet de strikt logiska varianterna.

Tydligt är i varje fall en tendens att förena den ”barndoms tro” de haft i Uppsala-skolan med de nya strömningar som bättre passade deras temperament och bättre var i samklang med tidens krav på kunnskap och teknik. Ett krav som blev markant även inom humaniora redan före andra världskriget. Klarast syns strängheten kanske hos den äldste av de tre, Marc-Wogau, liksom även en strävan att pressa in i varandra Uppsalafilosofin och den analytiska filosofin. Minst angelägen tycks Uppsalafilosofin ha varit för Wedberg. Även om denne mest konsekvent använde sig av den nya logikens redskap var

han utanför sitt akademiska filosoferande måhända den mest tolerante av de tre. Nordin citerar brev och uttalanden i den riktningen.

Uppsala-filosofin försökte också vara en skola. Icke så den analytiska filosofin. Nordin säger att det inte lönar sig att försöka definiera denna. En av poängerna med den skulle ju just vara att den inte faller inom bestämda ramar. Nordin: "Bäst avgränsar man den analytiska filosofin som en tradition, ett nätverk av influenser rymmande ett antal mer eller mindre karakteristiska attityder, metoder och problemställningar och resulterande i vissa filosofiska miljöer, som håller distans gentemot andra strömningar och för diskussionen inbördes". Det sistnämnda kunde gälla också för Uppsala-filosofin, men *enbart* metodlära ville den sannerligen inte vara. I boken finns exempel på vad de tre förgrundsfigurerna anser vara kärnan i logisk analys - och filosofi. De skiljer sig något från varandra, det finns ju inte heller bara *en* analytisk filosofi. - Läsaren av detta har antagligen tagit del av en eller annan analytisk filosofi och vet vad det går ut på.

Den analytiska filosofin är oftast djupt ahistorisk, den är också mycket litet svensk, säger Nordin. Naturligtvis behöver ingetdera innebära dålig filosofi i sig självt. Men som Nordin säger innebar den analytiska filosofin "en återgång till det för svensk filosofi normala tillståndet att bestämmas av en eller annan tongivande utländsk riktning". Han påpekar också att det är svårt att tänka sig en filosofi mer blottad på varje metafysisk dimension än den som gällde i Sverige från mitten av 40-talet till mitten av 60-talet. Med "metafysik" antar jag att här menas något positivt, en sökan efter grunder, en dokumentation av inställningar, personligt ställningstagande som även innebär värderingar och att inte rädas det dunkla. - Så vill jag förstå "metafysik". - Det intellektuella klimatet strävade just då efter de egenskaper, klarhet, vetenskaplig pålitlighet, neutralitet i värdeuppfattningen, som den analytiska filosofin tycktes bjuda. Detta faktum och inga akademiska intriger eller finter bidrog till dess seger, påpekar Nordin.

Stig Nystrand

POSTGIROT SVERIGE (EXEMPEL)

Meddelande till betalningsmottagaren

Pren -85: Filip Doktorsson
Professorsvägen 113
100 01 X-köping

Ny prenumerant: Kalle Pettersson
Nygatan 14
114 15 X-stad

Jag önskar som premie årgång 3